

УДК 334.72:364.01] (477)
DOI: 10.31891/2307-5740-2021-298-5(1)-33

ДАВИДКОВА К. М.
e-mail: katrindavyd.15@gmail.com
ОБЕРЕМЧУК В. Ф.
e-mail: oberemchuk@yahoo.com

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ІННОВАЦІЇ, РОЗВИТОК, РІШЕННЯ

У роботі розглянуто дефініції соціального підприємництва, визначено його інноваційний зміст. Проаналізовано інноваційні соціальні підприємництва в Україні. Обґрунтовано ефективність впровадження соціальних підприємств для вирішення суспільних проблем. Наведено приклади функціонуючих соціальних підприємств в Україні та згруповано за трьома групами соціальні підприємства, які наразі представлені в Україні. Узагальнено основні етапи впровадження соціального підприємництва.

Ключові слова: соціальні інновації, соціальне підприємництво, інноваційне підприємництво.

KATERYNA DAVYDKOVA,
VALENTYNA OBEREMCHUK
Vadym Hetman Kyiv National University of Economics

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: INNOVATION, DEVELOPMENT, SOLUTIONS

The dynamic present in Ukraine forms a new interpretation of the concept of "entrepreneurship". In the modern sense, entrepreneurship involves identifying, evaluating and using new, as yet unseen opportunities to attract the attention of consumers and maximize profits. In this sense, opportunities are a tool for finding innovation and creating new products or services.

According to the Business Dictionary, entrepreneurship means the ability and desire to organize a business, taking into account the potential risks, in order to profit from it. According to Lowry, the concept of "entrepreneur" is defined as a person who seeks to achieve their goals in the economic space, to meet their desires and needs. According to the position of the consulting company McKenzie, entrepreneurs are responsible for improving the lifestyle of consumers, as well as for solving the problems faced by consumers. Most of these problems are social in nature. An enterprise that seeks tools of influence to solve such problems is called social. In our opinion, social entrepreneurship is a field of activity that can have both commercial and non-commercial basis, all efforts of which are aimed not at maximizing profits, but at solving social problems with innovative ideas.

The spread of social entrepreneurship is currently fragmented and in its infancy. Entrepreneurs who choose to engage in social enterprises are often called innovators because they try to solve "outdated" social problems with "new" entrepreneurial approaches. Most researchers confirm the view that social entrepreneurship is entrepreneurship with innovation and even social entrepreneurship itself is called innovation in the social sphere.

The definitions of social entrepreneurship are considered in the work, its innovative content is determined. Innovative social entrepreneurship in Ukraine is analyzed. The effectiveness of the introduction of social enterprises to solve social problems is substantiated. Examples of functioning social enterprises in Ukraine are given and social enterprises that are currently represented in Ukraine are grouped into three groups. The main stages of implementation of social entrepreneurship are summarized.

Key words: social innovations, social entrepreneurship, innovative entrepreneurship.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Динамічне сьогодення в Україні формує нове тлумачення поняття «підприємництво». У сучасному розумінні підприємництво передбачає виявлення, оцінку та використання нових, ще небачених можливостей для привернення уваги споживачів та максимізації прибутку. У цьому сенсі можливості є інструментом для пошуку інновацій та створення нових продуктів або послуг.

Згідно з «Бізнес-словником», підприємництво означає здатність та бажання організувати бізнес, беручи до уваги потенційні ризики, з метою отримання прибутку від цього. Згідно Лоурі [2], поняття «підприємець» визначається як особа, яка прагне досягти своїх цілей в економічному просторі, для задоволення своїх бажань та потреб. Згідно з позицією консалтингової компанії McKenzie [5], підприємці несуть відповідальність за покращення способу життя споживачів, а також за вирішення проблем, з якими стикаються споживачі. Більшість цих проблем мають соціальний характер. Підприємство, яке шукає інструменти впливу для вирішення таких проблем, називають соціальним. На нашу думку, соціальне підприємництво – це сфера діяльності, яка може мати як комерційну, так і не комерційну основу, всі зусилля якої спрямовуються не на максимізацію прибутку, а на вирішення соціальних проблем із інноваційними ідеями.

Поширення соціального підприємництва наразі носить фрагментарний характер та перебуває на початковій стадії розвитку. Підприємців, які вирішують зайнятись соціальними підприємствами, частіше називають інноваторами, оскільки вони намагаються вирішувати «застарілі» соціальні проблеми «новими» підприємницькими підходами. Більшість дослідників підтверджують думку, що соціальне підприємництво – підприємництво з інноваціями і, навіть саме соціальне підприємництво називають інновацією у соціальній сфері.

Соціальне підприємництво – це процес об'єднання ресурсів інноваційними шляхами для пошуку можливостей створення як соціальної цінності, так і економічної цінності, що виявляється в нових

ініціативах, продуктах, послугах, програмах чи проєктах [4]. Це процес, який може відбуватися у будь-якому організаційному контексті, при цьому соціальні підприємства є одним з найбільш відомих механізмів для цього, оскільки це підприємства, які працюють з основною метою створення суспільної цінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням соціальних інновацій присвячені праці М. Гранадо, Е. Кокер, Дж. Ділярд, Д. Андерсон, К. Шроєдер, Н. Галкіна, Л. Пасічного та ін. Визначенням сутності, основними проблемами соціального підприємництва та шляхами їх вирішення займалися сертифіковані практики-теоретики: Б. Андрощук, А. Корнецький, А. Бочарнікова; вчені: В. Бобров, Г. Осовська, Д. Розенберг та ін. При цьому феномен соціального підприємництва в Україні є ще новою течією, яку розглянуто недостатньо. Тому дана сфера потребує детального аналізу та обґрунтування результатів дослідження.

Формулювання цілей статті

Метою даної роботи є висвітлення основних результатів критичного аналізу понятійного апарату соціальних інновацій та соціального підприємництва, а також дослідження соціального підприємства як інноваційного, через практичний зміст вирішення суспільних проблем в Україні. На основі результатів цього дослідження визначення основних етапів впровадження соціального підприємництва як основи для прийняття актуальних інноваційних рішень.

Виклад основного матеріалу

Більш формально соціальне підприємництво визначають як «інноваційну діяльність із створення соціальної цінності, яка може здійснюватися у бізнесовому, громадському чи урядовому секторах» [3]. Крім того, є два важливі моменти, на які варто звернути увагу у цьому визначенні. По-перше, визначення чітко зазначає роль інновацій. Соціальне підприємництво переважно передбачає застосування нової технології або створення соціальної цінності. Поєднання та рекомбінаційне розуміння інновацій особливо корисні для розуміння соціальних інновацій, оскільки соціальні підприємці часто намагаються змінити конфігурацію та мобілізувати наявні ресурси для створення суспільної цінності.

Часто при реалізації інноваційної бізнес-ідеї новими є не ресурси, а спосіб їх поєднання. Тому інновації є в бізнес-моделі або в самому економічному процесі, що дозволяє підприємцям, наприклад, надавати товари чи послуги населенню, будувати менш шкідливі для навколишнього середовища ланцюги поставок або сприяти покращенню умов життя для громади тощо.

На основі проведених досліджень можемо виокремити основні етапи впровадження соціального підприємництва:

- встановлення мети функціонування бізнесу, ідентифікація соціальної проблеми, яка потребує вирішення;
- пошук можливостей для того, щоб вирішити проблему і/або задовольнити запит конкретних споживачів, громади;
- розробка концепції розвитку – компанія (підприємець) створюють новий продукт (послугу) під запит споживача, визначають його переваги і недоліки, вивчають пропозиції конкуруючих компаній та власну стратегію розвитку;
- пошук фінансових ресурсів через залучення інвестицій, крауфандингові платформи та фондрейзинг;
- закупівля ресурсів, в тому числі залучення фахівців, поліпшення знань і досвіду в галузі функціонування, отримання певного рівня навичок і компетенцій і т.д.
- планування масштабного запуску проєкту, визначення його результатів, шляхів зростання прибутку тощо;
- на останньому етапі досягається мета, вирішуються завдання.

Отже, інновації в соціальних підприємствах беруть свій початок із цілей, які перед собою встановлює підприємець. Серед цілей соціального підприємництва подвійні цілі, наприклад, подолання бідності та економічне зростання. Ось чому соціальне підприємництво та заохочення соціального підприємництва є настільки важливими у країнах, що розвиваються. Саме цілі соціальних підприємств щодо вирішення соціальних проблем підкреслюють інноваційну складову пошуку ефективних рішень. Давно зрозумілий факт, що одним із ключових чинників зайнятості, а отже, і зменшення бідності, був малий бізнес. Але малий бізнес, як і великий, вимагає капіталу, щоб розпочати роботу. Існують соціальні підприємства, що фінансуються ззовні, спрямовані на підтримку підприємців, бізнес яких знаходиться на початковій стадії розвитку. Таке фінансування дійсно може сприяти розвитку, але лише певної частки перспективних підприємців країни.

За даними Директорії соціальних підприємств 2019/2020 [1], наразі в Україні налічується близько 170 соціальних підприємств різних юридичних форм (від ГО до ТОВ). Деякі експерти оцінюють кількість українських соціальних підприємств до 1000. Цей величезний розрив можна пояснити тим, що не всі соціальні підприємства відповідали вимогам соціального підприємництва, встановленим Директорією (наприклад, прозора звітність або публікація річних звітів).

До цього часу в Україні немає поглибленого аналізу сектору соціального підприємництва. За останні чотири роки було створено значну кількість проєктів, присвячених таким темам, як інклюзія, екологія, боротьба з корупцією та багато іншого. Наприклад, піцерія Pizza Veterano та кафе Veterano Coffee у Києві виступають за інтеграцію в суспільство колишніх солдатів та учасників бойових дій, які раніше брали участь у військовій діяльності з 2014 року на Сході України. Пекарня «Good bread from good people» у Києві інтегрує людей з інвалідністю, пропонуючи їм можливість працевлаштування. Громадські ресторани, такі як Urban Space 100 в Івано-Франківську (заснований у 2015 році) та Urban Space 500 у Києві зібрали 100 та 500 соціальних інвесторів, кожен із яких зробив внесок у розмірі 1000 доларів США. При цьому інвестори відмовились від повернення коштів та частки майбутніх доходів ресторанів. Натомість 80 % прибутку цих ресторанів вкладається у місцеві соціальні та культурні проєкти. Благодійний магазин «Ласка» у Києві та пекарня «Волоський будинок» у Львові також спрямовують частину свого прибутку на соціальні та громадські проєкти.

Існуючі в Україні соціальні підприємства можна поділити на три групи, кожна з яких має свої характеристики:

– фіксований відсоток прибутку компанії виділяється на соціальні цілі, тобто на діяльність громадської організації, благодійного фонду, соціального проєкту тощо; Прикладом такого бізнесу в Україні є Urban Space 100.

– певний відсоток співробітників компанії представляє групи людей з особливими потребами (люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, ветерани, одинокі матері, етнічні меншини тощо); прикладом такого бізнесу в Україні є Veterano Group, Good bread from good people.

– товар чи послуга компанії створює вимірну соціальну цінність; це можуть бути антикорупційні послуги та екологічно чисті продукти. Прикладом такої компанії, яка займається боротьбою з корупцією, є система електронних публічних закупівель. Іншим прикладом у сфері покращення екологічної продукції є лабораторія із переробки вторинної сировини Zelenew, яка створює унікальні та корисні об'єкти проєктування пластикових відходів.

У багатьох випадках соціальні підприємства не обмежуються одним сектором, а працюють як багатогранні або як підприємства комбінованого призначення. За словами ключових інформаційних платформ, соціальні підприємства розвивають свої бізнес-напрямки, засновані на сучасних тенденціях. Однак респонденти також повідомляють, що вибір сектору чи діяльності залежить від поточних потреб та прогресивності бізнес-середовища в цілому. Соціальні підприємства намагаються у вирі сьогодення і змін шукати інноваційні підходи для вирішення соціальних проблем. Звісно є передумови формування сталого середнього класу і пошуку робочих місць, саме тому соціальні підприємства шукають ефективні інструменти – іншими словами інновації для вирішення тих чи інших потреб. Соціальні підприємства, спрямовані на задоволення потреб споживачів у соціальних послугах, будуть постійно затребуваними та ефективними. У процесах забезпечення конкурентоспроможності, для вищого рівня впізнаваності та ефективності рішень – пошук та впровадження інновацій для вирішення соціальних проблем є нагальною потребою. Саме інновації допомагають соціальним підприємствам бути лідерами у вирішенні соціальних проблем.

Важливою складовою для поширення соціального підприємництва є освітня складова. Саме тому було винайдено інноваційне рішення – запровадження навчання школярів щодо соціального підприємництва. У деяких навчальних закладах це є предметом обов'язкового вивчення, у деяких предметом неформальної освіти. Відповідно даний інструмент навчає школярів думати не лише із підприємницькими ідеями, а з ідеями вирішення соціально-важливих проблем. Такі інновації в освіті надають змогу поширювати мету, цілі та завдання соціального підприємства і підтверджувати гіпотезу, що соціальне підприємництво – інноваційне підприємництво, яке породжує нові шляхи розвитку, інноваційні важелі та механізми вирішення проблем.

Постійний пошук соціальних інновацій – це один із ефективних методів розвитку соціального підприємства. Соціальні підприємства матимуть постійні переваги перед великим бізнесом. Їм просто потрібно займатися чимось, що раніше не вирішувалося, переконатися, що вони можуть задовольняти потреби стійким способом та створювати дисбаланс на своєму асоційованому ринку. Соціальні підприємства надають затребувані послуги населенню та спрямовують свої зусилля на збереження зовнішнього середовища. Але в процесах трансформації від них чекають ще більшого залучення.

Найбільшу увагу соціальним підприємствам в Україні необхідно зосередити на сферах, які потребують першочергового інноваційного рішення соціальних проблем. Такими сферами є:

- соціальна адаптація переселенців з Криму;
- соціальна адаптація переселенців з окупованих територій;
- бізнес для ветеранів АТО;
- екологічна катастрофа: забруднення водойм України;
- люди-беззахатченки та малозабезпечене населення;
- послуги для людей похилого віку;
- освіта дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування у дитячих будинках.

Вважаємо, що саме ці сфери потребують нових інноваційних ідей та більшої уваги до опрацювання та вирішення соціальних проблем. У найближчому майбутньому підприємництво має бути тільки

соціальним. Адже штучно нав'язані товари і послуги з часом втрачуть споживачів, оскільки попит буде на товари і послуги, які вирішують соціальні проблеми споживачів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Соціальне підприємництво – це інноваційна складова нашої економіки. Саме ці підприємства вирішують соціальні проблеми інноваційними рішеннями. Це підприємництво є тією соціальною інновацією, яка служить механізмом соціальних перетворень і сталого розвитку в рамках неприбуткової або прибуткової підприємницької діяльності. Подальші дослідження будуть спрямовані на аналіз інноваційних рішень у міжнародній практиці соціальних підприємств.

Література

1. Alter, S. K. (2006). Social enterprise models and their mission and money relationships. In A. Nicholls (Ed.), *Social entrepreneurship: New models of sustainable social change*. Oxford, UK: Oxford University Press. pp. 205–232.
2. Bornstein, D. (2004). *How to change the world: Social entrepreneurs and the power of new ideas*. Oxford, UK: Oxford University Press.
3. Casson, M. (2005). Entrepreneurship and the theory of the firm. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 58(2), 327–348.
4. Сандакова О. Соціальне підприємництво: що це? / О. Сандакова // *Наша громада*. – 2010. – № 1. – С. 19–24.
5. Сотула О. В. Соціальне підприємництво як інноваційна модель розвитку економіки / О. В. Сотула // *Ефективна економіка*. – 2013. – № 4. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_72
6. Соціальне підприємництво в Україні. – URL : <https://socialbusiness.in.ua/>

References

1. Alter, S. K. (2006). Social enterprise models and their mission and money relationships. In A. Nicholls (Ed.), *Social entrepreneurship: New models of sustainable social change*. Oxford, UK: Oxford University Press. pp. 205–232.
2. Bornstein, D. (2004). *How to change the world: Social entrepreneurs and the power of new ideas*. Oxford, UK: Oxford University Press.
3. Casson, M. (2005). Entrepreneurship and the theory of the firm. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 58(2), 327–348.
4. Sandakova O. *Sotsialne pidpriemnytstvo: shcho tse?* / O. Sandakova // *Nasha hromada*. – 2010. – № 1. – S. 19–24.
5. Sotula O. V. *Sotsialne pidpriemnytstvo yak innovatsiina model rozvytku ekonomiky* / O. V. Sotula // *Efektivna ekonomika*. – 2013. – № 4. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_72
6. *Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini*. – URL : <https://socialbusiness.in.ua/>

Надійшла / Paper received : 11.08.2021

Надрукована/Printed : 04.10.2021